

Mbo en lerarenopleiding – Een initiatief in Brabant wil de kloof overbruggen

Zo vanzelfsprekend als het basisonderwijs zich tot de pabo verhoudt, of het voortgezet onderwijs tot de reguliere bacheloropleidingen, zo complex is de verhouding tussen mbo en de lerarenopleiding. Dit besef is bij zowel het mbo als de lerarenopleiding aanwezig en de afgelopen jaren zijn samen al grote stappen gemaakt om de afstand te overbruggen. Het concreet invulling geven aan het mbo binnen het curriculum van de lerarenopleidingen in het algemeen en in het uitstroomprofiel voor het beroepsonderwijs is momenteel in volle gang.

Deze notitie, die door drie mbo – instellingen in Brabant is opgesteld in nauwe samenspraak met Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) schetst allereerst de geschiedenis van de lerarenopleidingen en het mbo en zoomt vervolgens in op de vraag wat kenmerkend is voor het mbo. Doel van deze notitie is inzicht te geven in de specifieke rollen van de mbo-leraar. Zo kan gezamenlijk richting geven worden aan de invulling van het curriculum van de lerarenopleidingen in het algemeen en aan het uitstroomprofiel voor het beroepsonderwijs.

Auteurs

Ing. Karin (K.H.) Elferink

Drs. Patrick (P.J.) Koning

Drs. Christel (C.E.M.) Kuijpers

Bert (H.J.P.) van Leeuwen

Drs. Astrid (A.) Oomens

Geschiedenis

Lerarenopleidingen

Vanuit het verleden richtten de lerarenopleidingen zich vooral op het algemeen voortgezet onderwijs en daartoe werd een vakkenstructuur ingericht zoals we die kennen in het vo. Met de Mammoetwet in 1968 werd deze vakkenstructuur nog versterkt door de keuze van 6 a 7 vakken in de bovenbouw. De lerarenopleidingen richtten zich direct op deze 'vakken'. Voor ieder vak kwam een specifieke lerarenopleiding. In 1993 met de invoering van de wet basisvorming in de onderbouw van de middelbare school en in 1998 met de invoering van de tweede fase, werden vakkenpakketten vervangen door profielen. Pas in 1999 ontstond het vmbo uit de mavo en het lbo. Bij deze ontwikkelingen sloten de lerarenopleidingen zich aan met de 'fusie' van de verschillende vakspecifieke opleidingen die later bij elkaar werden gebracht onder de verzamelnaam lerarenopleidingen. Meer beroepsgerichte vakken waarvoor lerarenopleidingen zijn, vind je bij gezondheidszorg, technische vakken en het groene onderwijs. Het is nog maar heel recent dat de lerarenopleidingen aandacht krijgen voor het beroepsonderwijs. Sinds 2016 zijn er uitstroomprofielen bij de lerarenopleidingen: voor het VO en voor het beroepsonderwijs. Dit schooljaar stroomt de eerste lichter daarvan uit.

Middelbaar beroepsonderwijs

Het middelbaar beroepsonderwijs is voortgekomen uit het gildewezen. Leerlingen gingen vaak na de lagere school deze 'ultieme vorm' van individueel leertraject in. Pas in 1919 startte de overheid via de invoering van de Nijverheidswet met het beroepsonderwijs. In 1968 met de invoering van de Mammoetwet werden het lager, middelbaar en hoger beroepsonderwijs opgenomen in het onderwijsbestel. Middelbaar beroepsonderwijs kwam tot stand in relatie tot de bedrijfstak. Per sector werd het onderwijs dus ingevuld en in kwalificatiedossiers werden de kaders vastgelegd. In 1996 ging dit weer op de schop: het leerlingwezen, delen van het vormingswerk en middelbaar beroepsonderwijs op niveau 1,2,3 en 4 in verschillende beroepssectoren kwamen samen met de volwasseneneducatie in grote roc's en aoc's. De zogenoemde vakscholen verdwenen vrijwel allemaal als losse entiteit. De leraren voor deze scholen kwamen en komen binnen het mbo meestal zelf uit het beroepenveld, waarbij ze naast de al aanwezige vakdeskundigheid hun pedagogisch didactisch getuigschrift haalden (PDG) om zich te bekwamen voor het lesgeven.

Profiel

Mbo en lerarenopleiding
– Een initiatief in Brabant
wil de kloof overbruggen

Wat is kenmerkend voor het mbo?

Het mbo anno 2018 kent 508 beroepsprofielen. Deze beroepsprofielen worden samen met het bedrijfsleven opgesteld en onderhouden. Deze beroepsprofielen zijn vertaald in 183 kwalificatie-dossiers, die de basis vormen voor het ontwerp van een opleiding. Een kwalificatiedossier kent één of meerdere uitstroomprofielen, zoals de opleiding voor ICT-beheerder, beveiliging, administratief juridisch dienstverlener of technisch leidinggevende. De match van deze 183 kwalificatiedossiers en de bijbehorende vakken die in het mbo gegeven worden, met de vakken binnen de lerarenopleidingen is beperkt.

Drievoudige kwalificatie opdracht

In de Wet Educatie en Beroepsonderwijs ligt verankerd dat het mbo opleidt voor beroep, burger en doorstroom. Dit betekent dat de mbo-leraar opleidt voor het uitoefenen van een specifiek beroep en opleidt tot burgers die volwaardig deelnemen aan de maatschappij. Het kwalificatie-onderdeel loopbaan en burgerschap bereidt deelnemers voor op het vormgeven van hun eigen loopbaan en participatie in de maatschappij. Burgerschap draagt bij aan de bereidheid en vermogen om deel te nemen aan politieke besluitvorming (politiek-juridische), de bereidheid en het vermogen om actief deel te nemen aan het arbeidsproces en aan de maatschappij (economische), de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap (sociaal-maatschappelijke) en de bereidheid en het vermogen om te reflecteren op de eigen leefstijl en zorg te dragen voor de eigen vitaliteit als burger en werknemer (vitaal burgerschap). Loopbaan draagt bij aan employability, ondernemerschap en persoonlijke ontplooiing. In dat kader is het van belang dat studenten kritische denkvaardigheden ontwikkelen. Daarnaast leidt het mbo op voor doorstroom naar het hbo en levert een bijdrage aan een “leven lang leren”.

Opleiden voor de toekomst

Er was een tijd waarin de veranderingen in de wereld zich heel geleidelijk voltrokken. En je ruim een generatie vooruit kon plannen wat betreft scholing en werk. Veel was voorspelbaar: vader timmerman? Dan lag dat vaak ook voor de zoon in het verschiet. Na veertig jaar trouwe dienst bij de lokale aannemer kreeg je een gouden horloge om de oude dag te vergulden. Ook voor meisjes en vrouwen waren de perspectieven duidelijk: vaak een korte en/of parttime

beroeps carrière, daarna moederschap, huishouden en zorg.

Veranderingen in de economie, technologie, milieu en maatschappelijke context vinden nu binnen één mensenleven meerdere malen plaats. De wereld is complexer geworden. Dit betekent dat studenten opgeleid moeten worden voor beroepen die nu nog niet precies gedefinieerd kunnen worden.

Het mbo betreft zijn leraren uit de lerarenopleidingen, bijvoorbeeld leraar Nederlands, Wiskunde of Omgangskunde, maar ook de leraar Werktuigbouwkunde of Installatietechniek, en uit het bedrijfsleven waarbij de PDG-opleiding gevolgd wordt. In het Onderwijsverslag (over 2012) stelt de Inspectie vast dat bijna twee derde van de docenten een lerarenopleiding heeft afgerond en één op de vijf docenten beschikt over een PDG.

Specifieke, onderscheidende rollen van de mbo-leraar

De mbo-leraar kent ten opzichte van de vo-leraar een aantal specifieke rollen:

1. Beroepsdidacticus en pedagoog: de mbo-leraar heeft een dubbele professie: beoefenaar van een ambacht en beoefenaar van het beroep van leraar [1]. Onderwijs dat gebaseerd is op het leren van beroepstaken veronderstelt de aanwezigheid van leraren die het beroep door en door kennen én weten hoe het beroep geleerd kan worden (kennis van de beroepsdidactiek) [2]. Dit geldt voor de beroepsgerichte vakken en voor de avo vakken, het Algemeen Vormend Onderwijs. Zo wordt bijvoorbeeld in de opleiding voor ICT-beheerder Nederlands en Engels, zowel spelling en grammatica behandeld en het geven van een mondelinge instructie over het gebruik van een nieuw besturingssysteem binnen een bedrijf.
2. Onderwijs- en examenontwikkelaar: een mbo-leraar maakt in co-creatie met andere mbo-leraren het curriculum en het examen. Dit is niet landelijk geregeld zoals bij het vo: van grof leerplan via fijn leerplan naar lesmateriaal maken met collega's en in samenwerking met bedrijfsleven. De snelheid van verandering in het beroepenveld en dus ook van de lesinhouden is groter dan in het vo. Het bijhouden van technologische en maatschappelijke ontwikkelingen en de invloed hiervan op het beroep is essentieel. Lesgeven doe je niet geïsoleerd. Lessen staan in samenhang ten dienste van het leren van een beroep. Het voorbeeld uit punt 1 van de opleiding voor ICT-beheerder

Profiel

vraagt dat leraren Nederlands, Engels en ICT samen onderwijs en examens ontwikkelen. Bij het (leren) functioneren op een helpdesk als ICT-beheerder komt er tevens kennis van de geldende procedures binnen een helpdesk bij van een collega leraar.

3. Samenwerker en netwerken: het in co-creatie maken van het curriculum en examen vraagt dat een mbo-leraar een goede samenwerker en netwerker is. Oftewel het vermogen heeft om: contacten goed te ordenen, relaties op te bouwen en goed te onderhouden op de lange termijn. Zowel intern als extern. De mbo-leraar ontwikkelt deze vermogens zowel binnen als buiten zijn werkveld en voelt zich verantwoordelijk voor zijn eigen deel en het geheel. Het gebruikte voorbeeld uit punt 1 en 2 vragen uiteraard goede samenwerkers. Doordat het beroep naar binnen gehaald wordt in samenwerking met het bedrijfsleven en studenten stage lopen in het bedrijfsleven, moeten mbo-leraren ook goede netwerkers zijn.
4. Opleider voor burgerschap en doorstroom: het mbo leidt op voor beroep, burgerschap en doorstroom. Burgerschap en doorstroom worden in het onderwijs proactief vormgegeven binnen de uitoefening van het beroep. Zo wordt bijvoorbeeld rsi-preventie (in het kader van vitaal burgerschap) geïntegreerd binnen lesactiviteiten voor het beroep. Burgerschap wordt ook reactief vormgegeven op het moment dat er iets in de maatschappij gebeurt, bijvoorbeeld op het moment dat er een aanslag gepleegd wordt en dit via sociale media direct in de klas de aandacht vraagt, dan moet je hier als mbo-leraar adequaat mee omgaan. Aan doorstroom wordt aandacht besteed door het aanbieden van aanvullende lessen. Binnen de opleiding voor ICT-beheerder wordt bijvoorbeeld wiskunde gegeven in samenwerking met een hbo-instelling.
5. Opleider voor de toekomst: studenten worden naast een beroep ook opgeleid zodat ze zichzelf kunnen blijven ontwikkelen als persoon (persoonsvorming) en vakman en zo mee kunnen bewegen met de snelle veranderingen (wendbaarheid en veerkracht). Zo wordt binnen mbo-instellingen actief aandacht besteed aan 21ste- eeuwse vaardigheden en interdisciplinair leren en werken.

Profiel

Auteurs

- Ing. Karin (K.H.) Elferink, adviseur onderwijs Helicon Opleidingen
- Drs. Patrick (P.J.) Koning, opleidingscoördinator MBO Opleidingsschool 's-Hertogenbosch en trainer/ontwikkelaar bij de Academie voor Teaching & Learning van het Koning Willem I College
- Drs. Christel (C.E.M.) Kuijpers, consultant Fontys lerarenopleiding Tilburg/relatiemanager mbo Fontys PRO Educatie
- Bert (H.J.P.) van Leeuwen, adviseur professionalisering, ROC Tilburg
- Drs. Astrid (A.) Oomens, onderwijsinnovatie en ontwikkeling, Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Bronnen

1. Mulder, R.H. (z.d). Bevorderen van de kwaliteit van leer- en opleidingsprocessen in het beroepsonderwijs: actuele uitdagingen voor onderzoek en theorieontwikkeling. Geraadpleegd op 14 juni 2018, van <http://pedagogischestudien.nl>.
2. Ploegman, M., & de Bie, D. (2001). Wat gaan we doen? Het construeren en beoordelen van opdrachten. Houten/Diemen: Bohn Stafleu Van Loghum.
3. Schuurs, U., & Verhoeven, L. (2019). Meten van leerprestaties in het (v)mbo: assessment for learning en assessment of learning. Geraadpleegd op 14 juni 2018, van <http://nro.nl>.
4. Noordijk, J. (2016). Interne notitie Interdisciplinaire projecten. 's-Hertogenbosch: Koning Willem I College.
5. Buisman, van de Velden (2017). De toekomst van Vakmanschap (2017). Amsterdam: Kohnstamm instituut.
6. Kirschner, P. (z.d.). Het voorbereiden van leerlingen op (nog) niet bestaande banen, Arnhem:L NSvP Innovatief in Werk.
7. De Greef, L. (z.d.). Designing interdisciplinary education. A practical handbook for university teachers. Amsterdam: Amsterdam University Press.
8. Theunissen, N., & Poulussen, M. (2017). Canon van het Beroepsonderwijs. Geraadpleegd op 14 juni 2018, van <http://www.canonberoepsonderwijs.nl>.

Mbo en lerarenopleiding
– Een initiatief in Brabant
wil de kloof overbruggen